

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ МИКОЛАЇВСЬКОГО РЕГІОНУ

CONTROL MECHANISM OF SUSTAINABLE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF MYKOLAIV REGION

Наталія ТЕРЬОШКИНА,
кандидат економічних наук,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, Миколаїв

Nataliya TERYOSHKINA,
PhD Economics,
Admiral Makarov National University
of Shipbuilding, Mykolaiv

Забезпечення регіонального розвитку за наявності впливу на соціально-економічні процеси малопрогнозованих зовнішніх і внутрішніх факторів, викликаних наслідками світової економіко-фінансової кризи, зумовлює кардинальний перегляд шляхів досягнення стратегічних цілей як окремих підприємств, галузей, так і територіальних адміністративних одиниць. На передній план виходить завдання забезпечення їх стійкості. Зміна зовнішніх і внутрішніх складових при збереженні здатності утримувати якісні параметри й можливості реалізації наявного потенціалу формують сталий розвиток регіону.

Зміна станів стійкості й нестійкості є необхідною умовою розвитку будь-якої економічної системи. Абсолютно хитка система, нездатна до нейтралізації збурювань, швидко руйнується. Стійка система, нейтралізуючи будь-які фактори впливу на неї, не здатна до якісної зміни. У результаті, за словами **Т.Туміної**, обидва цих варіанти призводять до хаосу [6, с. 19].

Проблематику сталого розвитку на міжнародному рівні науки кола почали займатися в 1970-х роках, коли були створені спеціальні організації з вивчення глобальних процесів на Землі, такі як Міжнародна федерація інститутів перспективних досліджень, Римський клуб, Міжнародний інститут системного аналізу.

Міжнародне поширення концепція сталого розвитку одержала від Комісії Брундтланд, яка інтегрувала поняття «розвиток» і «екологія» в єдине ціле. У публікації «Наше загальне майбутнє», відомій як звіт Комісії Брундтланд, сталий розвиток визначений як «розвиток, що забезпечує потреби сучасного покоління, не піддаючи погрози життєві потреби майбутніх поколінь». У світовому співтоваристві починають формуватися теоретичні основи цієї концепції, що знайшли своє відображення в матеріалах конференції в Ріо-де-Жанейро. Цей термін починає сприйматися як універсальне поняття, як нова модель розвитку цивілізації.

Нині ні в кого не викликає сумніву той факт, що основним фактором інтенсивного економічного зростання є інноваційна діяльність. Виявлення циклічного характеру розвитку суспільного виробництва в період його індустріалізації стало головною передумовою до формування кардинально нового напрямку економічної думки – інноваційної теорії. Одна з її основних ідей – подолання кризових явищ в економіці за рахунок впровадження нововведень. Модель інноваційного розвитку, реалізована передовими країнами світу, допускає системну інтеграцію науково-технічної сфери в усі процеси економічного й соціального розвитку суспільства. При цьому все більша увага починає приділятися екологічним аспектам цього розвитку з метою забезпечення його стійкості. Рівень розвитку й динамізм інноваційної сфери – науки, нових технологій, наукомістких галузей і підприємств, що активно впроваджують нововведення, – забезпечують основу стійкого економічного зростання. Таким чином, фактично сформувався новий напрям – сталий інноваційний розвиток, що ставить завдання гармонізації інноваційного розвитку всіх сфер діяльності суспільства з екологічним імперативом.

У ході вивчення проблеми сталого інноваційного розвитку регіону були виявлені недоліки як у напрямі трактування цього терміна, так і в питаннях формування саме механізму управління ним. Більшість досліджень у сфері

сталого інноваційного розвитку мають декларативний характер, акцентують увагу винятково на цільових настановах, а не на розкритті механізмів управління цим питанням. Все це свідчить про високий потенціал подальших досліджень, частиною яких є представлена стаття. Її мета – з'ясувати сутність сталого інноваційного розвитку регіону й обґрунтувати механізм управління ним на окремій території за даними Миколаївської області.

На регіональному рівні можна виділити три основні наукові підходи до територіального економічного розвитку за участю інновацій, а саме: концепція технологічних укладів, авторами якої є **С.Глазьев** і **Д.Львов**; теорія кластерів, основу якої заклали **М.Кондратьєв** і **Й.Шумпетер**, а розвиток **М.Портер**; концепція формування національних інноваційних систем, розробниками якої є **К.Фрімен**, **Б.Лундвалл**, **Р.Нельсон**.

Сутність поняття «сталий інноваційний розвиток» розглядають як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Так, **В.Сеньков** виділяє найбільш загальне поняття інноваційно сталого розвитку і визначає його як комплексний розвиток усіх сфер діяльності суспільства на основі генерації й використання нових знань та інновацій, що впливають з них, із пріоритетом (або принаймні паритетом) екологічних аспектів цього розвитку [4].

Й.Петрович розглядає сталий інноваційний розвиток саме економіки України та визначає його як розвиток, за якого інноваційна продукція та послуги забезпечують потреби внутрішнього ринку і є конкурентоспроможними на зовнішньому, а технологічне навантаження при їх виробництві не перевищує можливостей навколишнього середовища до самовідновлення і за своєю величиною в структурі валового внутрішнього продукту вони будуть такими, яких досягли країни з розвинутою ринковою економікою [3].

Я.Никонова в контексті синергетичного підходу під сталим інноваційним розвитком малого міста називає такий варіант розвитку, за якого протягом тривалого періоду в результаті впровадження інновацій відбувається перехід системи від одного стійкого стану до іншого [2].

Таким чином, ми бачимо, що поняття сталого інноваційного розвитку окремої території в економічній науці продовжує залишатися в центрі дискусій. Тому актуальним є формулювання визначення цього поняття саме з авторських позицій: **сталий інноваційний розвиток регіону – процес реалізації системи заходів, здатних забезпечити прогресивний рух у просторі й часі до заданої мети, шляхом використання інноваційних переваг та їх постійного розширеного відтворення.**

Sustainable innovative development of the region is the process of action system realization, which is capable to provide progressive motion in space and time to the target by means of innovative advantages and their constant expanded reproduction.

Сталий інноваційний розвиток регіону допускає економічно ефективний, соціально орієнтований, інноваційний та екологічно допустимий його розвиток у цілому. Сучасні стандарти регламентують, що економіка в однаковій мірі повинна бути орієнтованою як на задоволення існуючих потреб населення, так і на збереження можливостей для майбутніх поколінь. Сталий інноваційний розвиток веде до збереження та збільшення всіх компонентів сукупного капіталу

Визначено значення, наукові підходи та економічну сутність сталого інноваційного розвитку регіону. Сформовано склад регіональної політики, яка забезпечує сталий інноваційний розвиток окремої територіально-адміністративної одиниці. Проаналізовано стан розвитку інноваційної діяльності Миколаївщини. Запропоновано механізм управління сталим інноваційним розвитком Миколаївського регіону.

Importance, scientific approaches and economic essence of sustainable innovative development of the region are defined. It is created the structure of regional policy providing sustainable innovative development of the separate administrative unit. The state of Mykolaiv' region innovative activity development is analyzed. It is offered a control mechanism of sustainable innovative development of Mykolaiv region.

Рис. 1. Основні напрями регіональної політики, яка забезпечує сталий інноваційний розвиток

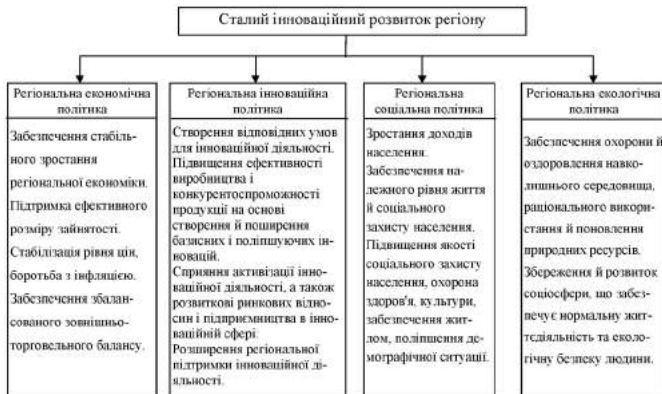
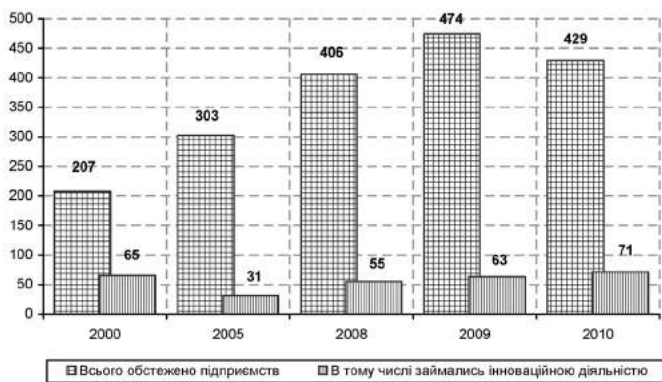

Рис. 2. Кількість інноваційно активних підприємств у промисловості Миколаївського регіону

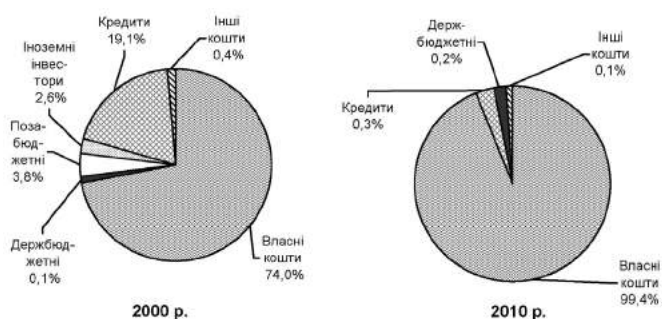
суспільства, причому в основному за рахунок освоєння й реалізації інновацій. Забезпечувати сталий інноваційний розвиток регіону дозволяє регіональна політика, що складається з таких ключових напрямів, як економічна, соціальна, інноваційна й екологічна політика (рис. 1).

Regional policy consisting of such key directions, as economic, social, innovative and ecological policy allows providing sustainable innovative development of the region.

До складу сталого інноваційного розвитку регіону входить також створення регіональної інноваційної системи й відповідної політики, що спирається на проведену макроекономічну політику і законодавство, стратегічні цілі розвитку, створення науково-технологічних кластерів, які сприяють забезпеченню стабільного відтворення, збільшенню виробничого, економічного, технічного, соціального, господарського, інноваційного, науково-освітнього і природно-ресурсного потенціалів регіону з метою переходу економіки регіону на новий рівень розвитку й підвищення його конкурентоспроможності.

Позитивними факторами сталого соціально-економічного розвитку Миколаївського регіону є його економіко-географічне положення, у тому числі близькість до великих індустріальних центрів українського Причорномор'я і

Рис. 3. Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності в Миколаївському регіоні за джерелами

Донецько-Придніпровського економічного району; вихід до Чорного моря, що значно підсилює значення області в територіальному розподілі праці, зумовлює розвиток галузей морського господарства, насамперед суднобудування й судноремонту, портово-промислового господарства, морського й річкового транспорту національного й міжнародного значення, а також рекреаційно-туристичної діяльності.

Миколаївська область належить до тієї групи регіонів України, у яких державно-нормативна підтримка інноваційної й науково-технічної діяльності не оформлена в окремий документ, а інтегрована до загальної стратегії соціально-економічного розвитку області [5].

Незважаючи на те, що протягом 2000-2010 років простежувалося збільшення кількості промислових підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, із 65 у 2000 до 71 у 2010 році (66,2% підприємств займалися придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення; 11,3% – внутрішніми та зовнішніми науково-дослідними розробками; стільки ж – навчанням і підготовкою персоналу; 8,5% – ринковим запровадженням інновацій; решта – іншими роботами), з рис. 2 можна побачити, що в загальній кількості промислових підприємств області питома вага інноваційно активних у 2010 році становила 16,6% (для порівняння в 2000 – 31,4%). Найбільшою інноваційною активністю в 2010 році виділялися підприємства з виробництва харчових продуктів і напоїв, питома вага яких становила 32,4% (у 2000 році – 24,6%), та з виробництва машин і устаткування – 16,9% (у 2000 – 18,5%) [1].

Про значно екстенсивний характер інноваційних процесів свідчить те, що інноваційна продукція освоюється здебільшого шляхом використання наявних обладнання і технологій. Кількість промислових підприємств, що створювали та впроваджували інновації у 2010 порівняно з 2000 роком, скоротилася на 9 одиниць (із 48 до 39 відповідно). Освоєння виробництва інноваційних видів продукції в 2010 в порівнянні з 2000 роком скоротилося більш ніж у 17 разів (із 713 найменувань до 43), нових видів техніки – у 2,4 раза (із 36 найменувань до 15), матеріалів (виробів або продуктів) – у 26 разів (із 677 найменувань до 26) [1].

У 2010 році фінансування інноваційної діяльності здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств (див. рис. 3: 99,4% від загального обсягу фінансування інноваційної діяльності). Для порівняння: у 2000 році лише 74,0% фінансування було здійснено за власні кошти підприємств. У 2010 році порівняно з 2000 повністю зникли такі джерела фінансування інноваційної діяльності, як іноземні інвестиції, позабюджетні кошти, значно зменшилися (в 63 рази!) відсоток фінансування за рахунок кредитів (з 19,1% у 2000 році до 0,3% у 2010) [1].

Отже, можна стверджувати, що на такі значні зниження багатьох основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств Миколаївського регіону вплинули наслідки світової фінансово-економічної кризи. Якщо ж більш детально розглянути статистичні матеріали за кожний рік, то зменшення інноваційних показників стабільно простежується впродовж усіх десяти аналізованих років з незначними коливаннями вниз або вгору. Тобто криза не є головним чинником зниження інноваційної активності в промисловості Миколаївського регіону. На що вона дійсно вплинула, так це на зниження фінансування інноваційної діяльності підприємств за рахунок кредитних ресурсів.

Наведемо порівняльну характеристику окремих показників інноваційної діяльності України та Миколаївського регіону в 2000 та 2010 роках (див. табл.).

Тенденції, характерні для Миколаївщини, простежуються і в межах всієї України, за винятком лише кількості промислових підприємств, які займаються інноваційною діяльністю. Так, як вказувалося вище, у Миколаївському регіоні кількість таких підприємств збільшилася, на відміну від даних по Україні, де цей показник знизився в 1,2 раза у 2010 році порівняно з 2000. Зростання обсягу інноваційних витрат в Україні та в 5 разів у Миколаївському регіоні. Підвищується кількість впроваджених нових технологічних процесів у промисловості по Україні – в 1,5 раза та в області – в 1,3 раза. Навпаки, освоєння інноваційних видів продукції скоротилося в 6,4 та в 17,4 раза відповідно.

Подальший сталий інноваційний розвиток області зумовлює необхідність проведення послідовної й ефективної регіональної політики, що оптимально поєднає інтереси держави й регіону. Здійснення цієї політики пов'язано з проблемою підвищення конкурентоспроможності Миколаївщини та розвитку її інноваційного потенціалу. При цьому зростає необхідність вирішення суперечностей, зумовлених нерівномірністю регіонального розвитку, зокрема розходження в продуктивності й конкурентоспроможності економіки регіонів, а підйоми та спади, що чергуються, обумовлені впровадженням нововведень, і,

Таблиця. Порівняльна характеристика показників інноваційної діяльності України та Миколаївського регіону в 2000 та 2010 роках, побудовано за даними [1]

* У 2000 році – нових видів продукції

Показники	Україна		Миколаївський регіон			
			всього		у % до загальної кількості по Україні	
	2000	2010	2000	2010	2000	2010
Кількість інноваційно активних підприємств у промисловості, одиниць	1705	1461	65	71	3,8	4,9
Загальний обсяг інноваційних витрат, млн. грн.	1757,15	8045,49	103,08	519,15	5,9	6,5
Впровадження нових технологічних процесів у промисловості, одиниць	1403	2043	24	30	1,7	1,5
Освоєння інноваційних видів* продукції у промисловості, найменувань	15323	2407	713	41	4,7	1,7

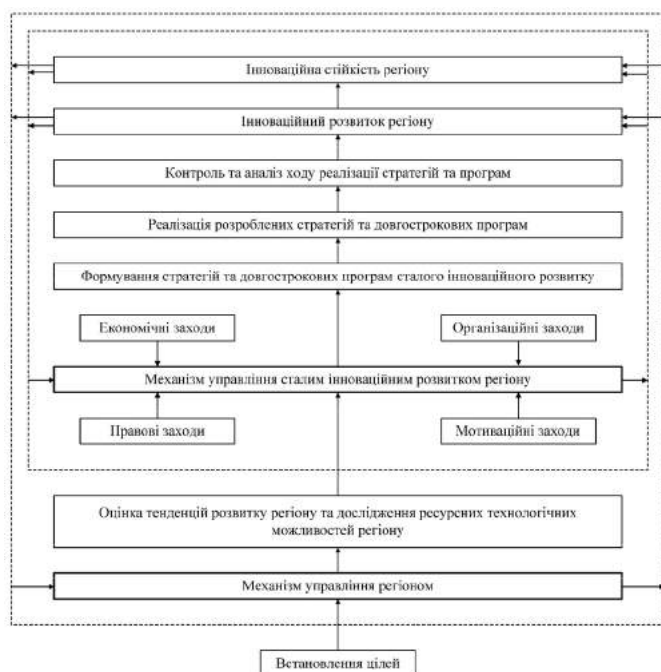
таким чином, економічне зростання є нерівномірним, як відзначав Й.Шумпетер [7, с. 17-32]. Відповідно підсилюється значення механізмів управління економічними процесами в регіоні.

Таким чином, можна стверджувати, що стійкість і сталий інноваційний розвиток є керованими, існують відповідні механізми, алгоритми й технології, що дозволяють регулювати ці процеси. Це можна пояснити таким чином: інноваційна стійкість являє собою здатність регіону вчасно набувати стану рівноваги незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку економіки. Інноваційна стійкість як специфічна якість досягається в результаті подолання дії різних негативних факторів, вона не є стабільною на тривалий період часу. Процес сталого інноваційного розвитку можна представити як послідовність циклів еволюційної зміни станів усередині системи зі стрибкоподібним переходом станів наприкінці циклу на новий якісний рівень, що розпочинає новий цикл розвитку.

У ринкових умовах механізм управління сталим інноваційним розвитком регіону являє собою сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових заходів взаємодії суб'єктів господарювання та впливу на їхню діяльність, що забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих сторін (об'єктів і суб'єктів управління).

Проведені нами дослідження довели, що управлінська діяльність має циклічний характер. Її цикл має бути замкнутим, що є однією з найважливіших умов ефективного управління регіоном. Отже, управління сталим розвитком регіону – безперервний процес, що включає постановку цілей, оцінку ситуації,

Рис. 4. Механізм управління сталим інноваційним розвитком Миколаївського регіону

вироблення й організацію реалізації рішень, контроль і аналіз ходу виконання й коригування прийнятих рішень. Цей процес триває доти, поки не буде досягнуто запланованого результату (рис. 4). Ефективність управління сталим розвитком регіону також залежить від системи управління, що містить у собі сукупність суб'єктів управління у вигляді регіональних органів влади, об'єктів управління у вигляді підприємств, організацій і населення регіону та взаємозв'язків між ними.

Management of the regional sustainable development is a continuous process including goal-setting, situation assessment, development and organization of decision implementation, control and analysis of the realization process and adjustment of the adopted decisions.

Як бачимо, реалізація наведеної вище моделі дозволяє зробити перехід системи управління регіоном на модель сталого інноваційного розвитку. Також наведений механізм показує, що для підготовки й обґрунтування стратегічних рішень недостатньо традиційних методів. Потрібен принципово новий підхід, який базується на глибоких і всебічних дослідженнях, широкому використанні математичних моделей і методів, різноманітного аналізу сценаріїв розвитку, на новітніх інформаційних техніці й технологіях, як це здійснюється в розвинутих країнах.

ВИСНОВКИ

Ґрунтуючись на вищенаведеному, можна зробити такі підсумки:

1. При розв'язанні завдання подолання кризових явищ у країні провідна роль належить інноваціям та інноваційній діяльності, що забезпечують динамічно сталий розвиток економіки, безперервне відновлення технічної та технологічної бази виробництва, освоєння й випуск нової конкурентоспроможної продукції, вихід на світові ринки товарів і послуг.

2. Сталий інноваційний розвиток регіону за рахунок використання інноваційних переваг та їх постійного розширеного відтворення забезпечує прогресивний рух у просторі і часі до заданої мети.

3. Органи місцевого самоврядування Миколаївського регіону повинні прийняти інноваційний шлях розвитку і виробити концепцію, що включає науковий аналіз соціально-економічної ситуації, генеральну мету – стійкий розвиток території на основі використання поновлюваного науково-технічного й кадрового потенціалу. Тому використання запропонованого механізму управління регіональним сталим розвитком забезпечить формування та реалізацію такого варіанта розвитку, що дозволить одержати найкращі у сформованій ситуації кінцеві результати.

Basing on above mentioned, it is possible to make such conclusions:

1. Sustainable innovative development of the region as the process of action system realization can provide progressive motion in space and time to the target by means of innovative advantages and their constant expanded reproduction.

2. On solving the problem of the crisis phenomena overcoming in the country the leading role belongs to innovations and the innovative activity, which provide dynamic continuous development of economy, continuous renovation of the technical and technological production base, development and release of new competitive production and exit to the world markets of goods and services.

3. Bodies of local authorities of Mykolaiv region should accept an innovative way of development and develop the concept which includes scientific analysis of the social and economic situation. The general purpose, which should be accepted, is sustainable development of the territory on the basis of renewable scientific, technical and personnel potential usage. Therefore usage of the offered control mechanism of regional sustainable development will provide formation and realization of such variant of development which will allow receiving the best results in created situation.

ЛІТЕРАТУРА

- Інноваційна діяльність у Миколаївській області у 2010 році: Статистичний збірник / За ред. О.Г.Ковалюк. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – 103 с.
- Никонова Я.И. Теоретико-методологические основы устойчивого инновационного развития малых городов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: inclub.info/wp-content/.../НиконоваФМГ_6_конк_рег_ИТР_дд.doc.
- Петрович Й.М. Організаційно-економічні передумови сталого інноваційного розвитку економіки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Ekonomika/2010_683/01.pdf.
- Сеньков В.И. Выбор и структурирование индикаторов регионального инновационно-устойчивого развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: innconf.narod.ru/doc/title2.doc.
- Стратегія економічного та соціального розвитку Миколаївської області на період до 2015 року затверджена рішенням обласної ради від 30.10.2007 р. №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy-mk.gov.ua/social-economics-development>.
- Тумина Т.А. Инновационное развитие экономических систем: автореферат диссертации на соискание ученой степени д-ра экон. наук: 08.00.05. – Белгород, 2009. – 50 с.
- Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.